

Senki se bocsásson meg helyette!

Borostyánkoszorú
a megvesztegethetlen Setét Jenő sírjára

(Duka Andreának szeretettel)

Nálunk a nyilvánvalót sokszor és hangosan el kell mondani, csakis azért, hogy nehezebb legyen tagadni: a roma–magyar együvé tartozás hőseinek természetesen helyük van a nemzeti panteonban. Furmann Imre és például Puczi Béla mellé – emléke fölemeléséért annyit küzdött – most tragikus hirtelenséggel oda kerül Setét Jenő alakja is. Jó magasra, remélem. Setét Jenő teljes élete, minden nyilvános mozdulata közügyről a romák és magyarok, mindannyiunk nagy közös ügyéről szólt. Noha következetesen kikérte magának, hogy politikusnak nevezzék, valójában a szó eredeti értelmében politikus volt, aki a tiltakozás gesztusával messziről elkerülte a politika sarát, és hányni tudott a bármilyen oldali politikusok körül hízelegve ólálkodóktól. Setét Jenőnek soha nem volt ára, a nevéhez illő első minőségjelző, hogy megvesztegethetetlen. Azon belül pedig nem a doktriner Robespierre típusa szerinti, hanem inkább a Deák Ferenc-es kedélyes, minden ellenérvet meghallgató, de az elveiből kimozdíthatatlan nyugalom jellemezte.

Több mint húsz éve van annak, hogy az egyik álmos délutánon kedves ismerősöm azzal hívott fel – akkor Jenő nevét már ismertem

–, hogy be akar bennünket mutatni egymásnak, ami azért is nagyon fontos, mert szerinte ez a Setét Jenő nevű fiatalember lesz a magyar Martin Luther King. Ültünk akkor a konyhaasztal körül hármásban. Kerestük a hangot. A jóslat azután színről színre valóra vált, de persze a magyar forgatókönyv szerint, tehát azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy noha Setét Jenő tevékeny élete során nagy dolgokat tett, és voltak fantasztikus és bátor, megvalósuló álmai, álmorészletei, és neki is volt egyetlen álma, de a magyar ugaron az évig nyúló gizgazban őt is vad indák gyűrűzték körül; ahogy mások, ő sem lehetett a szabadság prófétája, nem vezethette övéit, és nem érhetett el a győzelemig. Ezt azok a váltótársak érik majd el, akik most lehanyagoló kezéből átveszik az általa hordozott ólomnehéz váltóbotot. Többen már most féltik, szerintem feleslegesen, Setét Jenő emlékét a kisajátítástól. Nyilván akadnak, akik, mint rendszeren, most éppen a gyász hullámára felkapaszkodva akarják magukat megmutatni, de a hullám hetek alatt elcsendesül, a dolgok helyükre kerülnek. Setét Jenő minden gesztusa pedig annyira félreérthetetlen, annyira szabad, olyan radikális, hogy hatalmi célokra használha-

atlan. Tudom persze, látni fogunk ilyet, mégis megnézem én magamnak azt a magyar politikust, aki Setét Jenő nevével az ajkán hazudik.

1972-ben Sárospatakon született, szorgalmas, törekvő családjának, főleg édesanyjának köszönhetően nem a cigánytelepen, hanem központi fűtéses, fürdőszobás panellakás kényelmében nőtt fel. Édesanyja küzdelme eredményeképpen nemszegregált iskolában tanulhatott. Így lehetett szobafestő szakmunkás. Hasonló természetes büszkeséggel viselte ezt, ahogy a Nobel-díjas Lech Wałęsa a maga villanszerelőségét. Mégis azal a különbséggel, hogy a mélyebbről induló Jenő szó szerint holtig tanult, (történetesen éppen nagylánya mellé) ült be már öszülő fejjel a felsőfokú végzettségért az iskolapadba. Élete utolsó heteiben nappal jogvédőként, éjszakánként szorgalmasan magoló diákként küzdött a diplomáért. Szerintem, ha maradt volna erre ideje, a legtisztább eljárásban a doktori címet is megszerezte volna részben tudásszomjából, részben az olthatatlan bizonyítási vágy által hajtva, csak azért, hogy a neve előtti doktort aztán soha ne használja.

Példás szorgalommal dolgozott folyamatosan a tájékozottságért, tudta, ő soha nem bizonyulhat kevesebbnek, mint versenytársai, amikor lehetett olvasott, figyelt. Az iskolás oktatás hiányával megküzdött, események, nevek, évszámok füzérét a fejében újból és újból össze kellett rendeznie. Mindezt, olykor heroikus erőfeszítéssel, de mindig megoldotta, nyilvánosan tudtommal soha nem bakizott.

Elképzelni sem könnyű, mit dolgozott azért, hogy egyetlen délutánon, séróból előrántott történelmi

és fogalmi utalásokkal, a számára életfontosságú televíziós vitában felülmúlja a Jobbikkal akkor induló választási együttműködést erősen pártoló, mérgében már kiabáló Heller Ágnessel, a rengeteg könyves, világhírű filozófust, kiváló debattert. Hibátlan logikával bizonyította Hellerrel és Balóval szemben 2018 januárjában, hogy a rasszista múltú és kétes jelenű Jobbikkal a korlátozott választási együttműködés végeredménye koalíciós együttműködés lesz.¹

Semmit nem kapott és nem is fogadott el az élettől ingyen, de morális javaihoz, személyes tartozikövetel egyenlegéhez viszont senki, legjobb barátai sem férhettek soha hozzá. Többször elmondta kettesben is, borozgatás közben is, hogy „Senki ne bocsásson meg a mi nevünkben!” Milyen súlya lehet egyetlen mondatnak! Neki az én szememben akkor is életműve lenne, ha csak ezt az egyetlen mondatot mondta volna. Újpaternalista világunkban alig van ennél pontosabb, fontosabb mondat.

Meggyőződésem szerint a magyar demokrácia legfontosabb tartalékát a hazai roma közösségek jelentik. Jenő a nemzetet romboló tudatlan rasszisták ellenében volt a magyar haza hú fia, roma öntudatú magyar politikus. Mint mondta: „Abban sziklaszilárdan hiszek, hogy mindaz, amit a roma mozgalom el akar érni, az Magyarország javát szolgálja.” Igen. Minden elnyomott kisebbségnek joga van a kulturális és politikai elkülönülésre és a kiválásra. Setét Jenő, akárcsak a roma közélet

¹ 2018. január 11. *Magyarul Balóval*, A Jobbik dilemma (RTL Klub).

előtte járó nagyjai, egyénileg és közösségük helyzetéről szólva, a politikai radikalizmust elutasítva, igaz, jórészt elfordított fejeknek, behunyt szemeknek, süket füleknek, egész életében a szabadság, a jogosultságok, a hazaszeretet nyelvét beszélte. A körülötte lévők mindannyian ragaszkodnak magyarságukhoz. Idetartoznak akkor is, ha mi, nem romák ezt nem fogadjuk el. Setét Jenő politikai öntudatának célja a vasárnapi és a hétköznapi rasszizmusnak nem legyőzése, mert az lehetetlen, hanem margóra szorítása, amely után végre a kulturális sokszínűség gazdagságában, a nem konfliktusmentes harmóniában és szomorúságban, örömeiben élhetnénk ahogy lehet, ameddig lehet.

Nem olyan régen alakult úgy az életünk, hogy a sokéves barátságos, tiszteletteljes kapcsolatot személyes barátságra váltsuk.

Volt benne valami cigányos kevélység – Velem senki nem packázhat! –, szeretetreméltóság, ahogy megígérte, hogy jön, de nem jött, hívott, lemondta, majd mégis beállított, ám fél nappal korábban, fülíg érő mosollyal. Az időpontokra korlátozott linkségekre hajlamos ember egyebekben kőszikla volt, amelyre – persze nem a magyar futóhomokon – egyházat, várost, országot, bármit lehet építeni.

Mondom, alig van nehezebb vállalás, mint cigányként hazaszeretettel eltelt magyarnak lenni. Neki ez is

ment. Úgy lépett be bárhova, vagy fel a pódiumra, hogy lám, nézzetek ide, nem akárki érkezett meg. Ha beszélni kezdett, csend lett.

Többször gondoltam arra, hogy a megszelídült országban egyszer a szegények ombudsmanja, de, miért ne, a köztársaság elnöke is lehetne Setét Jenő. Persze ez nem időszerű mostanában, véltem, de – biztattam magam – ő még most csak ötven, a haza meg majd jó irányban változik.

Az ellenzéki kompromisszum ma arról szól, hogy a Jobbik elfogadott teljes jogú demokratikus párt, azzal a feltétellel, hogy felhagyott a rasszista uszítással. Nem könnyű szívvel, noha keveslem, ezt én is tolerálom. Setét Jenő nem fogadja el, és szerintem teljes joggal állítja, hogy sem Heller, sem Majtényi, sem Márki-Zay, sem Karácsony, sem senki a kerek világon helyette és roma testvérei helyett nem bocsáthat meg. Nem bocsáthat meg az ő fizikai megsemmisítésére törekvőknek, a romákat gyilkolók pszichikai bűnsegédeknek, a Magyar Gárda félelemkeltőinek, a miskolci számozott utcák lakói elűzőinek.

Noha azt hiszem, nincs túlvilág, azt biztosan tudom, hogy Setét Jenő Brada továbbra is várja az őszinte megbánást tanúsító nyilvános bocsánatkérést. Azt a felszabadító hatású egyetlen mondatot.

Mert ne feledjük, senki nem bocsáthat meg helyette.